

Kolínske listy

Slovenský kresťanský občasník

FEBRUÁR 2011

34

Po dlhšej prestávke sa zasa ozývam. Internet je preplnený všelijakými viac i menej duchaplnými úvahami, teóriami, nápadmi, názormi, komentármi, atď — teraz už aj v slovenčine — tak azda dlhšie odstupy medzi jednotlivými číslami *Kolínskych listov* aj prispievajú k tomu, že ich predsa len niekto môže/bude pravidelne čítať.

Kto sledoval vývin *Kolínskych listov* a ich predchodcu *Slovenský kresťanský samizdat*, (všetky čísla oboch občasníkov na www.gvirsik.de) vie, že sa tématický okruh postupne zužoval, od politicko-svetonázorových komentárov a prekladov po viac a viac nábožensky motivované témy. Som totiž toho názoru, že tak ako matematika je potrebná pre chápanie fyzikálneho sveta (pozri Galileiho “kniha prírody je napísaná jazykom matematiky”), kde však treba rozlišovať medzi jej apriori danou “čistou” podstatou a jej aplikovateľnosťou v daných situáciách, to isté možno povedať aj o náboženstve vo vzťahu ku kultúre a jeho spoločenskej funkcii.¹ V našom kultúrno-západnom svete táto úloha pripadá, mala by pripadať, náboženstvu

Kresťanstvo a Cirkev v (kultúrnej) opozícii

kresťanskému (aj keď azda nie výhradne). Napriek tomu, že náš Západ je už “postkresťanský” v ktorom kresťania, ale i sama Cirkev, sa musia naučiť pracovať z opozície, ako “tvorivá menšina”, ako to vyjadril Benedikt XVI.

Ako “čistý” (neaplikovaný) matematik mám bližšie k pohľadu z “abstraktných výšin” matematiky na podstatu fyzikálneho sveta. Podľa všetkého mám aj preto bližšie k pohľadu z “metafyzických výšin” náboženstva na dianie vo svete, kde človek — jeho psychologické, sociologické, politické atď dimenzie — hraje podstatnú rolu.

Nejako z týchto dôvodov som sa teda v posledných niekoľko číslach už venoval výhradne kresťanskej problematike, konkrétne Katolíckej cirkvi: Snažil som sa — explicitne v poslednom čísle — vytrasovať, samozrejme z pozície laika-neteológa, akúsi cestu či pozíciu medzi “fundamentalistickým konzervatizmom” (pozri stĺpec napravo) a duchom doby diktovaným “zlepšovateľstvom” (à la *Wir sind Kirche/We are Church*). Toto som kdesi prirovnal mýtickému preplávaniu medzi Scyllou konzervatizmu a Charibdou pokrokárstva.

Čo Benedikt XVI. nepovedal...

Kresťan by mal venovať pozornosť všetkému čo povedal pápež — či už *ex cathedra* alebo nie — aj keď pre nekatolíka jeho inštrukcie a exhortácie nie sú záväzné.

Vzhľadom k tomu čo sa teraz objavuje v médiach — a to nielen od autorov a komentátorov Cirkvi nepriateľsky naklonených, ale aj z úst mnohých prihorlivých “cirkevných aktivistov”, ba i z radov hierarchie (i kúrie?) — je myslím veľmi dôležité vedieť aj to čo pápež nepovedal, t.j. **presne rozlišovať medzi tým čo Benedikt XVI. doslova povedal a čo je iba táktorá “rádo-by” (wishful) interpretácia jeho slov, prípadne oficiálnych cirkevných dokumentov.** Ako hovorím, takáto interpretácia môže byť diktovaná buďto apriorne nepriateľským postojom interpreta, alebo jeho apriori nekompromisným, “fundamentalistickým konzervatizmom”.

Príkladom prvého typu, napríklad na tému “kondómy”, sú tvrdenia, že pápež (v lietať do Afriky v marci 2009) neuznal ich užitočnosť pri zabránení prenosu AIDS, hoci jeho poznámka sa týkala iba *voľnej distribúcie kondómov*. [Pokiaľ to niekoho zaujíma, ja som sa snažil brániť pápeža na de facto ateistickom diskusnom fóre v tejto veľmi ťažko brániteľnej veci na <http://forum.onlineopinion.com.au/thread.asp?article=8732#>; ja som tam “George”]. Samozrejme, napríklad vo veci pedofilských škandálov jesto oveľa viac príkladov, kde pápežove slová a iniciatívy sú zlomyselne prekrúcané.

Príkladom druhého typu môže byť prípad prihorlivého a tvrdého biskupa Olmsteda (pozri Kolínske Listy č. 33, str. 7), alebo až groteskná interpretácia istej Tutkovej (http://www.posto.y.sk/jana_tutkova_K_N_papez_kondomy), ktorá sa snaží byť nielen “pápežkejšia ako pápež”, ale aj ako šéfredaktor Katolíckych novín.

Pojem fundamentalizmus sa obyčajne používa na označenie tých, ktorí vedia chápať posolstvo Písma, hlavne teda knihy Genesis, iba ak sa interpretuje doslovne (preto im aj vadia rôzne no-

¹ Túto myšlienku som rozviedol v *Can religion handle cultural changes, as mathematics did it for physics?* (<http://www.gvirsik.de/Can%20religion.pdf>), skráteneá slovenská verzia *Môže náboženstvo pomôcť zvládnuť kultúrne zmeny podobne ako to matematika urobila pre fyziku?* (<http://www.gvirsik.de/Moze%20nabozenstvo.pdf>).

vé poznatky prírodných vied, napr. evolúcia). Nuž z tohoto fundamentalizmu dnes Katolícku cirkev, ani valnú väčšinu jej predstaviteľov, už nemožno viniť. Dnes takýto fundamentalizmus je predovšetkým – hoci nie výlučne – javom (a “príspevkom” do nedorozumení ohľadne podstaty kresťanstva) u niektorých amerických evangelistických kruhov.

Pod fundamentalistickým konzervatizmom, ktorý spomínam vyššie, rozumiem niečo iné: Nie interpretácia biblických textov ako prirodvedných “zjavení” (jazykom Galilea: pletenie si Knihy Písma s Knihou Prírody), ale interpretácia pápežom a Magistériom vyslovených MORÁLNYCH zásad a exhortácií ako *jednotne vysvetľované explicitné inštrukcie*, príkazy a zákazy, pre celú škálu rôznych (osobných a) POLITICKÝCH situácií.

Ide tu napríklad o nerozlišovanie medzi

(a) proklamovaným *morálnym postojom* katolíckeho politika, ktorým nesmie protirečiť učeniu Cirkvi (napríklad tým, že by hlásal, že žena má právo na interrupciu podobne ako má právo na odstránenie slepého čreva či inej časti jej tela, ktorá jej “zavadzí”, pozri pojem “reprodukčné práva žien”) a

(b) jeho *konkrétnou politickou činnosťou* (napr. pri hlasovaní), o ktorej si podľa jeho *odborných znalostí a skúseností* – ale aj *svedomia* – najviac myslí, že prispieje k tomu, aby sa spoločnosť priblížila Cirkvou hlásanému ideálu.

Ako matematik môžem fyzikovi, inžinierovi atď radiť, či predpisovať ako správne “robiť matematiku”, nemôžem mu však predpisovať ako túto matematiku použiť v jeho konkrétnej situácii, do ktorej sa málo rozumiem.

Som si samozrejme vedomý, že v prípade rozlíšenia morálky a politiky (morálky a osobného života) je to oveľa komplikovanejšie než keď sa má rozlíšiť medzi čistou matematikou a jej aplikovanosťou v konkrétnych situáciách. Predsa však si myslím, že aj tu ide o vzťah medzi “princípami” a ich realizovateľnosťou v konkrétnej situácii na nich nezávislej.

Tiež som si vedomý, že týmto svojím názorom protirečím, vyhláseniam – podľa mňa nešťastným svojou explicitnosťou – mnou ináč obľúbeného sydneyského kardinála, predtým aj “môjho” melbournského arcibiskupa, *George Pella* (http://www.heraldsun.com.au/ipad/pells-blast-for-defiant-politicians/story-fn6bfmgc-1225980_210199).

Štruktúra a spoločenská funkcia Katolíckej cirkvi je niekedy porovnávaná štruktúram a funkciám Komunistických strán, najčastejšie za účelom zdiskreditovania Cirkvi, ale nakoniec aj Lenin sa sám priznal, že v týchto aspektoch v mnohom kopíroval Katolícku cirkev.

Nuž tak či onak, aj po organizačnej stránke je tu jeden veľký rozdiel: Komunisti (a pridružení ľavicoví revolucionári) dobre fungujú v opozícii, keď však prídu k moci zlyhávajú nielen ako politicko-morálne autority, ale stávajú sa aj ekonomickou brzdou vývoja spoločnosti.

U kresťanstva, konkrétne Katolíckej cirkvi, je to v istom zmysle naopak: má tisícročné skúsenosti s vedením spoločnosti ktorú doviedla k tomu čo dnes voláme kultúrny Západ, s jeho nevidanými vedeckými, technologickými ale i politickými (demokracia) vymoženosťami. Pravda, vrátane bolestivého vyrovnávania sa s osvieten-skou korektúrou, ktoré značne prispelo aj k tomu, že v dnešnej, postkresťanskej fáze Západu sa dostáva do opozície. So životom a fungovaním v kultúrnej – svetonázorovej, morálnej, psychologickéj, politickej – opozícii však nemá skúsenosti² a jej predstavitelia sa často tvária a jednáajú akoby ešte stále boli v pozícii riadiacej sily spoločnosti, ktorá si podľa nich bude vyberať svoje svetonázorové preferencie či morálne normy, hociako by tento stav bol z hľadiska kresťana žiadúci. Podľa môjho názoru však ani takéto tvárenie sa, ani jalový aktivizmus (vytykajúci nekresťanom, že jednáajú nekresťansky), ani nostalgia za minulosťou nepredstavujú, resp. by nemali predstavovať, náplň kresťanovej úlohy v opozícii, poslanie tých, ktorých Benedikt rozumie pod “tvorivou menšinou”.

Ide totiž o to, že dnes Cirkvi nestačí robiť iba “údržbársku” (pastoračnú) prácu medzi kresťanmi, ako to bolo napr. v stredoveku a do istej miery až do poloviny minulého storočia; ani spojovať šírenie Evanjelia s “civilizovaním pohanov”, ako to bolo pri pokresťančovaní Európy a neskôr aj idúc v päťach kolonizátorov. Dnešná *default position*. (východzia pozícia?) spoločnosti na Západe – ide mi o Západnú Európu, Austráliu, ale k tomuto stavu smeruje aj USA a ostatný Západ – je spoločnosť pomerne vzdelaných (často aj čo sa týka oboznámenosti, hociako povrchnou³, s Bibliou a článkami viery), nevercov, či už laxných alebo sebavedomých ateistov.

² Výnimkou tu môžu byť skúsenosti východeurópskych zemí s komunistickým systémom, skúsenosti na ktoré však – ako sa to outsiderovi môže zdať – zabudli po “prevrate”, ktorý si mnohí vysvetľovali ako návrat k minulosti, keď Cirkvev (či cirkvi) v Európe bola ešte uznávanou morálnou autoritou.

³ Pamätám sa, že pred 1968 Matematický ústav SAV (kde som pracoval) zamestnával aj jednu anglicistku, ktorá mala na starosti angličtinu zamestnancov-matematikov. Keď ústav kúpil niektorú monografiu v angličtine (v matematike nebola cenzúra, neprísup k západným knihám bol diktovaný iba nedostatkom devíz), dostala táto pani tú knihu prvá, lebo ju “prečítala” (tj. prečesala po anglických frázach užívaných v matematike, ktoré ešte nepoznala) oveľa rýchlejšie, než jej matematickí spolupracovníci, pre ktorých bola monografia určená. Táto dobrá pani rozumela matematike o ktorej čítala asi tak ako naši ateisti rozumia posolstvu Písma, zmyslu náboženských doktrín atď, ktoré veselo kritizujú. Rozdiel je tu v tom, že našej angličtinárke nikdy nenapadlo vyjadrovať sa k matematike o ktorej “čítala”.

Život v opozícii má svoje politické, sociologické, psychologické, ale aj svetonázorové dimenzie. Tá posledná je azda najmenej dôležitá pre spolužitie s ateistickou (či agnostickou, skeptickou, neverci sa dnes rôzne predefinovávajú) väčšinou, či dokonca pri evangelizácii, kde psychologické faktory sú zrejme najdôležitejšie, (pravda, ak odmyslíme to, čo nazývame milosť Božia). Predsa sa však v nasledujúcom sústredím iba na svetonázorovú dimenziu, keďže sa tu najviac cítim doma.

Tézy o tom, že *default* pozíciou v dnešnom svete je pozícia ateistická, a viera sa získava “indoktrináciou” — tézy, ktoré v anglicky hovoriacom svete hlása napr. štvorica “bojovních ateistov” (*Richard Dawkins, Christopher Hitchens, Sam Harris, a Daniel Dennett*).⁴ — propaguje aj slovenský postkomunistický ateista *Miroslav Kusý*:

Človek sa však nerodí s vierou v Boha, ale býva k nej privedený rodičmi, socializáciou s obklopujúcim ho prostredím. Cirkvi, náboženské zoskupenia si toto jeho uvedenie do viery a udržiavanie v nej dnes fixujú ... predovšetkým sústavnou indoktrináciou. A človek, ktorý neprešiel týmto formálnym uvedením do viery, zostáva pre cirkev neznabohom až do smrti, ba i po nej. (<http://komentare.sme.sk/c/5732562/veriaci-a-neveriaci-a-utenticki-ludia.html>)

Samozrejme, doslova vzato, má pravdu: nik sa nerodí s náboženskými — ani vedeckými, politickými, matematickými atď — schopnosťami, ktoré obohacujú pohľad na realitu, a ktoré nie sú dané automaticky v našich génoch, ale musia byť nadobudnuté kultúrou.⁵ A aj náboženstvo môže byť “indoktrinované”, podobne ako učenie sa matematike môže byť redukované na bezmyšlienkovité bifľovanie, čo však neznamená že treba zavrhovať *každé* vyučovanie jedného či druhého.

Pred nejakou dobou som pre svoju dcéru napísal list o tom v čo ako katolíci veríme (v našej sekulárnej spoločnosti, kde ateizmus sa podáva ako tá *default* pozícia). Nevieť či a do akej miery to čítala, ja som však k tomu postupne pridával, až z toho vznikla úvaha pod menom *What We Believe* (<http://www.gvirsik.de/What%20We%20Believe.pdf>).

Neidem list dcéri prekladať do slovenčiny. (Ani by som to nevedel; v takýchto abstraktných veciach sa človeku ináč vyjadrujú myšlienky v angličtine a ináč v slovenčine, obzvlášť ak niekto bol po desaťročia odtrhnutý od slovenského intelektuálneho sveta.) Staviam tu v podstate na dvoch myšlienkach:

⁴ Tiež nazývaných “Štyria jazdci” z Apokalypsy (*Four Horsemen*).

⁵ Pravda, toto je dosť zjednodušene povedané, lebo jestvujú seriózne štúdie nervového systému (*neuroscience*), ktoré navedčujú tomu, že v našom mozgu je vývojom apriori zakódovaný zmysel pre Nadprirodzeno, na ktorom kultúrne prostredie (výchova) môžu stavať (pozri napr. debatu <http://www.bbc.co.uk/science/horizon/2003/godonbraintrans.shtml>) alebo aj *Andrew Newberg, How God Changes Your Brain: Breakthrough Findings from a Leading Neuroscientist*, Ballantine Books, 2010).

Sloboda svedomia pre lekárov

Veľa sa diskutuje, aj na Slovensku (napr. v súvislosti so “Zmluvou o výhrade svedomia”) o slobode svedomia, konkrétne lekárov, ktorí odmietajú vykonávať alebo odporúčať “umelé prerušenia tehotenstva”. V rôznych krajinách existujú rôzne zákony a katolícky lekár je rôzne stavaný do konfliktu s platnými zákonmi. Hovoriť, že “štát musí zákonom uložiť povinnosť lekárovi, ktorý si uplatňuje výhradu svedomia, aby informoval pacientku o iných poskytovateľoch týchto služieb a odporučil ju k nim (http://www.eheca.sk/aktualne/2006_05_22_koniec_reprodukcných_prav_zien_na_slovensku.html) je samozrejmosť, aj keď zlomyselne formulovaná (aj keď lekár má poskytnúť potrebné informácie, nemožno ho predsa nútiť aby nazýval “poskytovaním služby” to, čo v jeho svedomí sa rovná zabitiu človeka). Lebo tak ako lekár má právo nedoporučiť tú ktorú operáciu, vrátane takejto “operácie”, má každý pacient aj právo na to, čo sa anglicky nazýva *second opinion* (druhý názor), resp. požiadať domáceho lekára aby mu dal odporúčenie k špecialistovi, ktorého si pacient sám vybral. Nanajvýš by sa dalo chcieť, aby sa gynaekológovia, ktorí nevykonávajú interrupcie, “zviditeľnili” napr. poznámkou na vizitke, vývesnej tabuli apod. Nik nemôže požadovať aby lekár pacientke doporučoval operáciu proti svojmu vlastnému presvedčeniu, jedno z akých dôvodov. Pravda, ja nie som právnik.

Je pravdou, že keď sa hovorí o slobode svedomia má sa temer výhradne na myslí tento kontext. Preto môže byť zaujímavý aj iný prípad, kde lekár mal právo na výhradu svedomia: Na <http://www.bmj.com/content/341/bmj.c7279.extract> sa uvádza prípad nemeckého lekára, ktorý odmietol previesť operáciu na už uspatom pacientovi, keď na ňom objavil vyteľovaný hákový križ. Manželke pacienta vysvetlil, “nemôžem operovať tohoto človeka, ja som Žid” a jeho princípy mu nedovolia operovať neonacistov. Dokázal však rýchlo nájsť kolegu, ktorý pacienta potom operoval. Manželka pacienta žiadala, aby lekárovi bolo odobraté povolenie vykonávať lekársku prax, Nemecká lekárska komora jej však nevyhovela, lebo obvinený rýchlo našiel náhradu, avšak poznamenala, že “v núdzovom prípade by bol povinný operovať, aj keby pacient bol posiaty hákovými križami”.

Nevieme, ako by sa bol tento židovský lekár zachoval v núdzovom prípade, čo sa však týka interrupcií tu spomínané kontroverzné prípady interrupcií na záchranu matkinho života — prípad znásilneného deväťročného brazílskeho dievčatka, pozri KL č. 30, str.4 a KL č. 32, str. 1, a prípad biskupa Olmsteda, pozri KL č. 33, str. 7 — však určite možno označiť ako núdzové.

(i) Náboženstvo je pojem či jav, na ktorý sa možno dívať z mnohých perspektív — menujem ich sedem: filozofia (svetonázory), etika, psychológia, antropológia, sociológia, biologická evolúcia, história. Všetky podávajú iba “jednorozmerný” pohľad na tak komplexný jav, ktorý sa premieta do všetkých týchto sedem oblastí ľudského bádania. Veriaci bude viac-menej kladne hodnotiť všetky tieto priemety. Na druhej strane, kritika náboženstva z jej či onej perspektívy je často oprávnená, a tým pádom aj konštruktívna. Ak však neveriaci kritizuje náboženstvo vo viac-menej *všetkých* týchto jeho priemetoch (ako napr. *Richard Dawkins* a spol.), tak sa najskôr nejedná o pravého “neveriaceho”, ale o “veriaceho” (perspektíva psychologická) v negatívnom slova zmysle.

Napriek tejto sedemstrannosti náboženstva, môj list dcére sa obmedzil iba na prvú, *svetonázorovú perspektívu*, z dôvodov, ktoré som spomenul vyššie.

(ii) Vieru, teda jej racionálny základ, podávam odstupňovanú do štyroch úrovní, stupňov či krokov: **Stupeň 1:** Viera v existenciu Reality, ktorá nie je redukovateľná na materiálny svet študovaný prírodnými vedami, teda viera v *Transcendentno* najabstraktnejšie chápané ⁶. **Stupeň 2:** Viera v osobného Boha-Stvoriteľa, ktorý je zainteresovaný vo svojom stvorení a možno s ním komunikovať, v čom sme zajedno so všetkými kresťanmi, židmi, moslimami (a inými monotheistami). **Stupeň 3:** Články viery, ku ktorým sa hlásia všetci kresťania a **Stupeň 4** reprezentuje tie stránky našej kresťanskej viery, ktoré z nás robia rímskych katolíkov.

V liste dcéri píšem, že stupne či úrovne 1. a 2. sa vzťahujú na môj *filozofický svetonázor*, stupeň 3. charakterizuje moje *náboženstvo* a 4. moju *náboženskú orientáciu*. Ide tu teda o akési koncentrické kruhy symaptizérov: v najširšom, vonkajšom kruhu k nám patria všetci ktorí nejakým spôsobom uznávajú duchovnú stránku našej existencie a Reality, v druhom sme zajedno so všetkými (veria-

cimi) židmi a moslimami, v tret’om samozrejme so všetkými kresťanmi. Zdôrazňujem, že práve v našom zosekularizovanom svete, je dôležité *explicitne sa blásiť k tým, s ktorými sme spolu v prvom a druhom okruhu, ktorí sdielajú s nami prvý a druhý stupeň našej viery*. Myslím v tomto zmysle vidí aj pápež naše poslanie “tvorivej menšiny”, aspoň teda jeho dôležitú stránku, v postkresťanskom Západe, obzvlášť keď ide o moslimov ⁷:

Benedikt zdôrazňoval pri viacerých príležitostiach, že hlavná deliaca čiara (*fault line*) v 21. storočí sa netiahne medzi kresťanstvom a islamom, ale medzi vierou a neverou, to jest medzi tými, ktorí berú náboženstvo vážne a chcú aby bolo dôležitým prispievateľom do verejného života, a medzi tými, ktorí sa snažia náboženskú vieru marginalizovať a umlčať. V tomto boji, pápež verí, že kresťania a moslimi sú prirodzení spojenci. Toto mal Benedikt na mysli keď vyzýval k *Aliancii civilizácií* medzi kresťanstvom a islamom počas jeho cesty na Stredný východ v máji 2009. ...

V nedávnom knižne vydanom interview sa nemecký novinár *Peter Seewald* pýta na pápežov názor na dlhú históriu kresťansko-muslimských antagonizmov. Bez toho, že by chcel popierať minulosť, Benedikt odpovedal: ‘Dnes žijeme v celkom inom svete, v ktorom bojová čiara je nakreslená ináč. V tomto svete radikálny sekularizmus stojí na jednej strane a otázka Boha, v jej rôznych formách, stojí na druhej.’” (<http://ncronline.org/blogs/all-things-catholic/catholic-contribution-egypt>)

Azda sa tu oplatí zasa zdôrazniť rozdiel medzi teóriou a praxou, medzi (a) morálnymi a všeobecne strategickými smernicami, ku ktorým sa vyjadruje pápež, a (b) ich aplikáciami v konkrétnych situáciách, berúc v úvahu napríklad žalostné postavenie kresťanov v islamských krajinách, alebo potrebu nepriamo prispievať k “pozápadneniu” islamu predtým ako dôjde (z demografických dôvodov) k jeho nevyhnutnej integrácii do postkresťanského Západu. Štvanie proti prenikaniu islamu napríklad do Európy (namiesto aktívnej podpory snáh o jeho integráciu pri zachovaní náboženskej identity)

⁶ Možno povedať, že aj niektorí buddhisti a iní orientálni (a nakoniec aj animisti) s nami sdielajú Stupeň 1, hoci v nezápadných tradíciách rozlíšenie materiálnej a metamateriálnej (transcendentálnej) reality je ešte menej explicitné ako v západnej (<http://chronicle.com/article/The-New-Atheists-Nar-row/126027/>). Pozícia *deistov*, ktorí veria v “inteligentného” Stvoriteľa, ktorý sa však o svoje stvorenie nestará (ku ktorým sa hlásil aj napríklad Einstein a iní súčasní prírodovedci) je vari niekde medzi Stupňami 1 a 2.

⁷ Napriek tomu, že mnohí krátkozrakí aktivisti, kresťanskí, židovskí i zosekularizovaní, viac zdôrazňujú rozdiely, už z akýchkoľvek dôvodov: politických (bojovníci v “zrážke civilizácií”), alebo kultúrno-demografickej úzkoprstosti či ustráchanosti.

ani po praktickej stránke nemá zmysel. Dôvody pre to sú demografické a nestačí dosť pripomínať, že to nie je vinou islamu ani muslimov, že potomkovia kresťanských Európanov postupne vymierajú a Západ s jeho kresťanskými koreňmi môže prežiť i do ďalekej budúcnosti už iba ako kultúra, takrečeno ako *software*, ktorý “pobeží” na *hardware* neurópskeho, nebieleho pôvodu.

V anglickej úvahe zdôrazňujem tiež, že v racionálnom argumentovaní či apologetike nemá zmysel preskakovať stupne toho v čom my, katolíci, veríme: napríklad citovať to čo je v Písme (na tú či onú dnes kontroverznú, napríklad sexuálnu, tému - stupeň 4) tomu kto neverí v autoritu Nového zákona (nesdiela s nami stupeň 3) alebo neverí v Boha komunikujúceho s nami (nesdiela s nami stupeň 2) alebo dokonca vôbec neverí v Nadprirodzeno (nesdiela s nami stupeň 1).

Zdôrazňujem, že tu ide o *racionálnu* stránku našej viery, nie o *emocionálnu* či *psychologickú*, kde táto postupnosť je viac-menej irelevantná. Tradičný katolícky tomizmus a neotomizmus, ako aj niektoré klasické protestantské prístupy (vari vrátane tých, ktoré inklinovali k existencializmu) zdôrazňovali práve tento racionálny prístup, zatiaľčo evangelikáli, pentekostáli, charizmatici rôznych odtieňov dnes jednoznačne zdôrazňujú psychologický, emocionálny prístup nielen k vlastnej viere ako aj k ich, niekedy násilnej hoci (napovrch?) úspešnej, evangelizácii.

Katolícka interpretácia kresťanskej viery tradične vedela uspokojiť aj rozum (ako to je aj u mnohých evanjelických/luteránskych teológov) aj mohla viesť k hlboko prežívanej náboženskej skúsenosti (*religious experience*) či duchovnosti, ktorej hlavným nosičom je obyčajne emocionálna stránka ľudského psyché (duše). Presnejšie povedané, katolícky prístup k viere v minulosti viac-menej úspešne integroval “rozum a srdce”. Dnes sa zdá, že tým že Cirkev opustila túto integrujúcu pozíciu stratila celkom pre kresťanstvo tých, ktorí chcú redukovať vieru na jej iba rozumovú dimenziu, zatiaľčo mnohí z tých, ktorí dávajú viac na jej emociálne prejavy, odišli zasa k emocionálne explicitnejším evangelikálom, hoci v minulosti boli títo uspokojovaní v tradične katolíckej liturgii.

Memorandum nemeckých “pokrokových teológov”

Nedávno skupina katolíckych teológov Nemecka, Rakúska a Švajčiarska uverejnila dokument *Kirche 2011: Ein notwendiger Aufbruch* s podtitulom *Memorandum von Theologieprofessoren und -professorinnen zur Krise der katholischen Kirche* (<http://www.sueddeutsche.de/politik/memorandum-der-theologen-kirche-ein-notwendiger-aufbruch-1.1055197>). Keď toto píšem *Memorandum* podpísalo už 249 (z celkového počtu 400) katolíckych teológov z nemecky hovoriacich zemí (pozri tiež http://www.postoj.sk/memorandovi_reformatori).

Ako liek na prekonanie krízy v Cirkvi *Memorandum* doporučuje “otvorený dialóg” na štandardné témy podávané ako konkrétne výzvy a reformy zamerané na budúcnosť (*Herausforderungen, ... Zukunftsweisende Reformen*): demokratizácia Cirkvi, celibát a svätenie žien, správne súdnictvo (*Verwaltungsgerichtsbarkeit*), uznanie homosexuálnych partnerstiev a civilných rozvodov, modernizácia a liberalizácia liturgie aby zodpovedala “potrebám veriacich”. Aj keď *Memorandum* nie je otvoreným požiadavkom, signatári sa netaja tým, na ktorej strane dialógu chcú stáť.

Nie je jasné, do akej miery považujú títo teológovia nemeckých ešte katolíkov za reprezentatívnych pre miliardu katolíkov, z ktorých stále väčšia väčšina žije mimo tradičný Západ. “Svedčí to o čírom provincializme ak si myslia, že tento (celokatolícky) problém ... sa dá riešiť cestou špeciálne nemeckých opatrení” komentuje nemecký kardinál *Walter Kasper*.

Pozitívom je, že *Biskupská konferencia Nemecka* nezavrhlá apriori tento dokument (ako to spravila s podobným dokumentom v roku 1989), ale ho prijala ako podklad pre diskusiu. Nakoniec profesori teológie majú práve tak právo iniciovať diskusie na teologické témy, ako majú profesori ekonómie právo vyjadrovať sa k ekonomickým problémom spoločnosti, profesori práva k právnym problémom, atď. Bremeno zodpovednosti za uvedenie do praxe poznatkov, ktoré z takýchto odborných diskusií môžu vyplynúť však ostáva na pleciah tých, ktorí riadia (Cirkev, ekonomickú či juridickú stránku politiky, atď.). Lebo teoretizujúci profesori nenesú priamu zodpovednosť: vieme ako napríklad po temer akomkoľvek opatrení, ktoré niektorá vláda prevedie na poli ekonomickom na doporučenie nejakej skupiny profesorov, a ktoré vedie k nežiaducim následkom, vždy sa nájde iná skupina teoretikov, ktorí povedia “vidíte, my sme vás varovali”. Aj pre Cirkev, jej umenie byť normatívnou a riadiacou silou spočíva v tom, ktorej skupine odborných radcov dá prednosť s vedomím, že vždy bude iná skupina teológov, ktorá jej bude protirečiť: “výstražne” pred zavedením opatrenia a “škodoradostne” ak opatrenie nepovedie k tomu, čo sa od neho očakávalo.

V Nemecku, ako je známe, sú Katolícka a Evanjelická cirkev asi rovnako početné a Evanjelická cirkev tieto “výzvy a reformy” už dávno uviedla do praxe. Napriek tomu vystupovanie z Cirkvi za posledné roky je u evanjelikov ešte drastickjšie ako u katolíkov (<http://www.kirchenaustritt.de/statistik/>). Nepoznám štatistiky pre rok 2010, ale podľa všetkého aj publika, ktorej sa dostalo pedofílskym škandálom v tomto roku v Nemecku viedla k vystupovaniu z Katolíckej cirkvi, nie však k hufnému prestupovaniu do Evanjelickej. Iným príkladom je Anglikánska cirkev, ktorá tiež už mnohé z uvedeného realizovala so známymi dôsledkami. Ako laik môžem teda iba konštatovať, že liek *Memorandum* navrhovaný ani zo sociologického hľadiska sa nezdá byť účinný. Aspoň teda nie pokiaľ ide o tradičné, “inštitucionalizované” cirkvi.

Vrátim sa však na svoju “domácu pôdu” racionálneho, aj keď si uvedomujem jednostrannosť takého prístupu: Ak s niekym, napríklad ateistom, chceme argumentovať o existencii Boha (teda čo podľa mojej klasifikácie patrí do prvých dvoch stupňov), treba is uviesť *dve veci*:

1. Nepreskakovať prvý stupeň, teda nehovoriť o Stvoriteľovi atď s niekym, kto verí, že celá realita, teda vrátane mentálnej reality, je redukovateľná na materiálnu/fyzikálnu, ktorú skúmajú prírodné vedy, teda vrátane psychológie. Lebo aj ateista bude hovoriť o “Božej myšli” (klasický termín *the mind of God* pravdepodobne ateistu *Stephena Hawkinga*), či nazývať celú prírodu, kozmos, bohom, (Gaia atď), ale iba obrazne. To sú všetko štandardné a legitímne ateistické pozície, hoci nezlučiteľné s katolíckou už na prvom stupni.

Inými slovami, hovoriť o osobnom Bohu, ktorý s nami komunikuje má zmysel iba s tým, kto najprv uznal, že môže jestvovať Realita nezávislá na materiálnom.

Pravda, hovoriť o rozdieloch medzi tým, čo je materiálna realita ku ktorej majú prístup prírodné vedy, a čo nie, možno iba od vzniku prírodných vied (výhradne na Západe a aj to iba za posledných pár storočí), nie keď ide o orientálne svetonázory či napr. o kritiku reality v ktorú verili stredovekí kresťania. Napriek tomu, že aj dnes — obzvlášť po vzniku kvantovej fyziky s jej “záhadami” — aj otázka materiálnej reality, ku ktorej má fyzika prístup, a o čo v prírodných vedách vlastne ide,⁸ nie je tak jednoduchá ako si to myslí mnohý (naivný) veriaci či neveriaci aj v našom tisícročí.

2. Ak hovorím o rešpektovaní ateistickej pozície, je to preto, že existenciu ani neexistenciu Božiu nemožno dokázať, ak pod dôkazom rozumieme to, čo v našej dobe (nie však ešte v dobe napr. Tomáša Aquinského) je jedine nekontroverzné: dôkazy logické (ktoré možno sformalizovať tak, že ich vie “vyjadriť a rozumieť” aj počítač) a dôkazy v matematike. Božiu existenciu nemožno tak jednoznačne dokazovať ako napr. existenciu riešenia nejakej rovnice. V tom myslím kresťanskí

apologeti 19. storočia naleteli ateistom, ktorí na kresťanoch chceli (a mnohí, napríklad prívrženci *Richarda Dawkinsa*, stále chcú) aby “dokazovali” Božiu existenciu, akoby v akomkoľvek racionálne stavanom systéme sa mohli dokazovať východzie predpoklady, axiómy, akými v prípade katolíckej viery sú články viery vymenované napríklad v Apoštolskom vyznaní viery (*Credo*).

Musím však zdôrazniť, že tu som ovplyvnený anglickou terminológiou, kde dôkaz (napríklad v matematike) sa nazýva *proof*, zatiaľčo to čo ateisti požadujú v súvislosti s Božou existenciou sa nazýva *evidence*, termín používaný napríklad pri súdnom (nie však logickom) dokazovaní. (Myslím slovenčina nevie rozlíšiť medzi *proof* a *evidence*.)

Výraz *proof* sa nepoužíva so žiadnymi podmienajúcimi adjektívami, jestvuje však *admissible evidence* (prípustný dôkaz), *circumstantial evidence* (nepriamy dôkaz), *conclusive evidence* (nezvratný dôkaz), *convincing evidence* (usvedčujúci dôkaz), *corroborating evidence* (podporné dôkazy), atď. Termín *evidence*, na rozdiel od *proof*, teda zahrnuje v sebe značnú subjektívnu zložku danú osobnou alebo kultúrnou dispozíciou hľadača “dôkazu”.

Ak teda axiomy v racionálne stavanom systéme, ku ktorým v našom prípade patrí existencia Boha⁹ nemožno dokazovať vo zmysle *proof*, veriaci má k dispozícii celú radu “dôkazov” vo zmysle *evidence* s rôznymi hore menovanými adjektívami danými osobnou skúsenosťou ako aj kultúrnym prostredím veriaceho. Neveriaceho preto nemôžem “presvedčiť” o platnosti viery v Boha (ako ho možno presvedčiť o platnosti nejakej matematickej poučky), iba nevtieravo predkladať svoje *explicitne osobne, subjektívne motivované* “dôkazy” vo zmysle *evidence*, ktoré mňa udržiavajú vo viere, (či ma k viere priviedli). Prípadná konverzia totiž nefunguje natoľko na racionálnej úrovni, o ktorej tu hovoríme, ale predovšetkým na psychologickú; alebo, ako to vravievali naši starší, “viera nezávisí od záverov rozumových a obrátenie je milosť Božia”.

Toľko zatiaľ na tému racionálnej dimenzie viery vzdelaného kresťana 21. storočia.

⁸ Vo filozofii sa hovorí o *kritickom realizme* versus *empirický štrukturalizmus*.

⁹ Ide tu vlastne o dva “axiómy”, totiž že (a) existuje Naprirodzeno (stupeň 1), a že (b) je reprezentované osobným Bohom, ktorý s nami komunikuje (stupeň 2).